

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วัฒนธรรมไทย เป็นเอกลักษณ์ประจำชาติไทยที่มีวิวัฒนาการมาเป็นเวลาช้านาน ทั้งยังเปรียบเสมือนกระจก ที่สะท้อนให้เห็นภาพต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นจารีตประเพณีทั้งคางมของวิถีชีวิต สภาพสังคม ค่านิยม พฤติกรรมของบุคคล รวมถึงอารยธรรมของชนชาติ “คนตรีไทย” จัดเป็นแขนงหนึ่งของวัฒนธรรมอันสูงค่าด้วยมีความเป็นเอกลักษณ์ นอกจากนี้ยังทำหน้าที่เป็นสื่อกลางสะท้อนภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบไทย ทั้งในแง่ของศาสนา ภาษา และการดำรงชีวิต ซึ่งผสมผสานกันไว้ได้อย่างลงตัว บ่งบอกถึงภูมิปัญญาไทยในการรังสรรค์ผลงานด้านศิลปะ

คนตรีไทยซึ่งเป็นวัฒนธรรมอันสูงค่า มีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นด้วยกำลังของครูที่เสียสละทั้งกำลังกาย กำลังใจ และกำลังทรัพย์ของตน เพื่อทุ่มเทให้แก่งการถ่ายทอดวิชาความรู้ให้กับศิษย์ บังเกิดเป็นศิลปินรุ่นแล้วรุ่นเล่า ยังประโยชน์ให้การคนตรีไทยดำรงอยู่ได้ จนกลายเป็นมรดกเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ คนตรีไทยมีความเจริญรุ่งเรือง และมีความชัดเจนมากในช่วงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จนถึงสมัยปัจจุบัน นักคนตรีไทยผู้ที่มีความสามารถ จะได้รับการอุปการะจากเจ้านายชั้นสูง โดยการได้เข้าไปเป็นนักคนตรีประจำวงดนตรีของวังต่าง ๆ แต่ละวังก็จะหาครูผู้ฝึกสอนที่มีความชำนาญทางด้านคนตรีไทย มาถ่ายทอดความรู้แก่นักคนตรีและจะนำวงดนตรีมาประชันระหว่างวังของเจ้านายอยู่เสมอ นับได้ว่า เป็นการพัฒนาคนตรีไทยให้มีคุณภาพและมีบทบาทที่สำคัญยิ่งขึ้น เมื่อนักคนตรีมีความดีความชอบ ก็จะได้รับพระราชทานรางวัล หรือได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ตามความสามารถของแต่ละคน ทำให้บังเกิดสายสกุลของคนตรีไทยต่อมาอีกมากมายหลายสาย

ดังนั้น ศาสตร์แห่งลีลาในบทเพลง ตำนวนเพลง หรือทางเพลง อันเป็นคุณลักษณะพิเศษของศิลปินแต่ละท่านนั้น จึงเป็นสิ่งที่ควรแก่การศึกษา เพื่ออนุรักษ์และถ่ายทอดไว้เป็นมรดกทางการศึกษาในวงการคนตรีไทยเป็นอย่างยิ่ง

“ ศิลปินแห่งคนตรีไทย ” ผู้ซึ่งมีความสำคัญยิ่ง ผู้ที่มีบทบาทเป็นทั้งผู้ประพันธ์เพลง ผู้บรรเลงเพลงที่เรียกว่า “ นักคนตรี ” และในส่วนผู้ที่เป็นผู้ถ่ายทอดบทเพลงไปสู่ชนรุ่นหลัง ซึ่งหมายถึง “ ครูคนตรี ”

โดยหน้าที่หลัก ศิลปินจะเป็นผู้ทำให้ “ ผู้ฟัง ” ได้รู้จักผลงานด้านดนตรีได้อย่างถูกต้องตามวัตถุประสงค์ของบทเพลงอย่างแท้จริง โดยใช้ความเป็นอัจฉริยะ ความละเอียดอ่อนลึกซึ้ง ประกอบกับคุณสมบัติแห่งศิลปินในการรังสรรค์ถ่ายทอดผลงาน ซึ่งแต่ละท่านล้วนมีคุณลักษณะพิเศษของตนที่แตกต่างกันออกไป

คุณลักษณะพิเศษของศิลปินนั้น เป็นคุณลักษณะเฉพาะคนที่ก่อให้เกิดกลวิธีการบรรเลงที่มีความเป็นอัตลักษณ์ เพราะศิลปินจะไม่บรรเลงดนตรีไปเพียงเพื่อให้ถูกต้องตามบทประพันธ์เพียงประการเดียวเท่านั้น หากแต่ศิลปินจะต้องเข้าใจถึงดนตรี หรือบทเพลงที่ตนจะบรรเลงนั้นอย่างลึกซึ้ง แจ่มแจ้ง เพื่อจะได้ถ่ายทอดความรู้สึกทางอารมณ์มาสู่ผู้ฟังได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสบผลสำเร็จในการบรรเลงนั้นอย่างแท้จริง ด้วยคุณลักษณะพิเศษเฉพาะของศิลปินแต่ละท่านนี้เอง ถึงแม้ในบทเพลงเพลงเดียวกัน หากจะให้ศิลปินสองท่านบรรเลงบทเพลงเดียวกัน ผู้ฟังก็จะฟังเพลงดังกล่าวได้เข้าถึงอารมณ์ที่แตกต่างกัน

ฉะนั้นแม้เพียงสองสามวลีแห่งท่วงทำนองของบทเพลง ศิลปินก็สามารถที่จะนำ “ คุณลักษณะพิเศษ ” ของตนออกมาสะกดผู้ฟังได้เป็นอย่างดี บางครั้งอาจทำให้ผู้ฟังรู้สึกอบอุ่น บางครั้งอาจทำให้ผู้ฟังรู้สึกมีกำลังใจ รู้สึกสดชื่น หรือรู้สึกเหมือนมีเสียงมาปลุกให้ตื่นขึ้นต่อสู้กับความหงอยเหงา ท้อแท้ สิ้นหวัง ก่อให้เกิดพลังขึ้นได้อย่างประหลาดและน่าอัศจรรย์ยิ่ง

ครูหลวงไพเราะเสียงซอ (อุ่น คุรุชิวิน) เป็นศิลปินที่มีความรู้และความสามารถ โดยเฉพาะในด้านเครื่องสายไทย เป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องในวงการดนตรีไทยทั้งในสมัยที่มีชีวิตอยู่หรือแม้แต่สิ้นชีวิตไปแล้ว วงการดนตรีไทยยังให้การยอมรับและกล่าวถึงโดยตลอด ท่านเป็นผู้ที่มีจรรยาบรรณของศิลปินที่ดีและเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ลูกศิษย์ ความรู้ความสามารถของท่านนั้นจะได้ศึกษาต่อไปในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ครูประเวช กุมุท ศิษย์เอกผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดวิชาความรู้จากครูหลวงไพเราะเสียงซอ (อุ่น คุรุชิวิน) เป็นอีกบุคคลหนึ่งที่ได้รับการยอมรับและยกย่องจากบรรดาศิลปินและนักดนตรีทั่วไปว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ และเชี่ยวชาญในเครื่องดนตรีทุกประเภท นับว่าเป็นบุคคลสำคัญในวงการดุริยางคศิลป์ไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการบรรเลงเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสีนั้น ครูประเวช กุมุท ถือว่าเป็นศิลปินที่มีความเชี่ยวชาญ มีกลวิธีการบรรเลงที่มีแบบฉบับของตัวเอง แดกเจ้านในด้านกาถ่ายทอดวิทยาการความรู้ให้ผู้ได้รับการถ่ายทอด

ในด้านผลงานคีตนิพนธ์ของครูประเวช กุมุท นั้นเพลงเดี่ยวต่าง ๆ มีความวิจิตรบรรจงจนเป็นที่ยอมรับกันในวงการดนตรีไทย ผลงานส่วนหนึ่งของท่านได้รับการถ่ายทอดและทำการวิวัฒน์จากครูหลวงไพเราะเสียงซอ (อุ่น คุรุชิวิน) และอีกส่วนหนึ่งท่านได้คิดประดิษฐ์ทำนองในการบรรเลงเพลงทางเดี่ยวซอขึ้นมาใหม่ ในแต่ละบทเพลงจะมีลีลาการบรรเลงที่แตกต่างกันออกไป

ดั่งที่ผู้วิจัยได้นำบทเพลงมาวิเคราะห์นี้ คือ เดี่ยวซอด้วงเพลงสุรินทราหู 3 ชั้น ซึ่งเป็นผลงานที่ครูประเวช กุมทได้รับการถ่ายทอดจากครูหลวงไพเราะเสียงซอ (อุ่น คุรยชีวิน) และท่านได้ทำการดัดแปลงทำนองทางเพลง จนเป็นแบบฉบับเฉพาะของตัวเอง ซึ่งเป็นบทเพลงที่มีลักษณะการบรรเลงที่ไพเราะอ่อนหวาน เป็นเพลงที่ได้รับความนิยมมากในวงการดนตรีไทย จึงได้นำมาประดิษฐ์ทำเป็นทางเดี่ยวสำหรับเครื่องดนตรีไทยทั้งประเภทเป่าพาทย์และเครื่องสาย

ครูหลวงไพเราะเสียงซอ (อุ่น คุรยชีวิน) และครูประเวช กุมท เป็นผู้ที่มีความประพฤติงดงาม เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ลูกศิษย์และผู้ที่ยังพบเห็นอีกด้วย ประกอบกับเป็นผู้ที่มีอุปนิสัยร่าเริง สนุกสนาน เป็นกันเองกับทุกคน ทำให้เป็นที่รักใคร่ชอบพอของศิลปินในวงดุริยางค์ศิลป์ไทยและมีลูกศิษย์ให้ความเคารพนับถือเป็นจำนวนมาก

ด้วยความเป็นเลิศทางด้านดนตรี ขับร้อง และการปฏิบัติตนของครูหลวงไพเราะเสียงซอ (อุ่น คุรยชีวิน) กับครูประเวช กุมท ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาผลงานเดี่ยวซอด้วง และประวัติชีวิตของบรมครูทั้งสองท่าน เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์และอนุรักษ์ผลงานอันทรงคุณค่ามิให้สูญหายไปกับวัฒนธรรมตะวันตกที่กำลังแทรกแซงเข้ามา ผู้วิจัยเล็งเห็นสาระสำคัญดังกล่าว จึงประสงค์จะทำการวิจัยอย่างเป็นระบบต่อไป และเป็นการอนุรักษ์สืบทอดผลงานอันทรงคุณค่าให้คงอยู่ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติสายการสืบทอดดนตรีของหลวงไพเราะเสียงซอ (อุ่น คุรยชีวิน)
2. เพื่อศึกษาประวัติชีวิตของครูหลวงไพเราะเสียงซอ (อุ่น คุรยชีวิน) กับประวัติชีวิตของครูประเวช กุมท
3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการเดี่ยวซอด้วงเพลงสุรินทราหู 3 ชั้นทางครูหลวงไพเราะเสียงซอ (อุ่น คุรยชีวิน) กับทางครูประเวช กุมท

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้แบ่งวิธีการดำเนินการวิจัยไว้เป็นขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาประวัติชีวิตของครูหลวงไพเราะเสียงซอ (อุ่น คุรยชีวิน) และสายของการสืบทอดวิชาดนตรีของครูหลวงไพเราะเสียงซอ (อุ่น คุรยชีวิน)

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาประวัติชีวิตของครูประเวช กุมท

ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์เปรียบเทียบผลงานการบรรเลงเดี่ยวซอด้วงเพลงสุรินทราหู 3 ชั้นทางครูล่วงไพเราะเสียงซอ (อุ่น คุรยชีวิน) กับทางครูประเวช กุมุท

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาประวัติชีวิตครูล่วงไพเราะเสียงซอ (อุ่น คุรยชีวิน) และสายของการสืบทอดวิชาดนตรีของครูล่วงไพเราะเสียงซอ (อุ่น คุรยชีวิน) ผู้วิจัยจะทำการศึกษาประวัติชีวิตตลอดจนผลงานของครูล่วงไพเราะเสียงซอ (อุ่น คุรยชีวิน) โดยการค้นคว้าเอกสารจากห้องสมุดต่าง ๆ ดังนี้

1. ห้องสมุดดนตรีสมเด็จพระเทพรัตนฯ มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา จังหวัดนครปฐม
2. ห้องสมุดวิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาประวัติชีวิตของครูประเวช กุมุท ผู้วิจัยจะทำการศึกษาประวัติชีวิตโดยสืบค้นประวัติและผลงานจากตำรา เอกสาร งานวิชาการ งานวิจัยจากห้องสมุดต่าง ๆ เพื่อนำมารวบรวมเป็นข้อมูลปฐมภูมิ และการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องโดยตรง เพื่อทำการพิจารณาวิเคราะห์ สืบค้นข้อมูลเรื่องราวต่าง ๆ ของครูประเวช กุมุท

เนื่องจากครูประเวช กุมุท ได้เสียชีวิตแล้วเมื่อปี พ.ศ. 2542 ผู้วิจัยจะได้ทำการศึกษาประวัติชีวิตของครูประเวช กุมุท โดยการสัมภาษณ์จากผู้ใกล้ชิดและลูกศิษย์ได้แก่

1. อาจารย์ศิลป์ ตราโมท
2. อาจารย์ไพศาล อินทวงศ์
3. รองศาสตราจารย์พิชิต ชัยเสรี

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ผลงานเดี่ยวซอด้วงเพลงสุรินทราหู 3 ชั้น ทางครูล่วงไพเราะเสียงซอ (อุ่น คุรยชีวิน) และผลงานเดี่ยวซอด้วงเพลงสุรินทราหู 3 ชั้นทางครูประเวช กุมุท ที่ได้รับการถ่ายทอดจากครูล่วงไพเราะเสียงซอ (อุ่น คุรยชีวิน) แต่ท่านนำมาปรับเป็นแบบฉบับของครูประเวช กุมุทเอง และในการศึกษารั้งนี้ ผู้วิจัยยังได้นำเพลงสุรินทราหู 3 ชั้น ซึ่งเป็นผลงานการบรรเลงของบรมครูทั้งสองท่านมาวิเคราะห์เปรียบเทียบ เพื่อศึกษาถึงความแตกต่าง และวิวัฒนาการในเรื่องของสำนวนกลอนเพลง การใช้กลวิธีพิเศษ สำหรับการบรรเลงเดี่ยวซอด้วงจนทำให้ท่านได้รับการยกย่องว่าเป็นนักดนตรีฝีมือเลิศของชาติ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบประวัติความเป็นมาของสำนักดนตรีครูหลวงไพเราะเสียงซอ (อุ้น คูริยชีวิน) รวมทั้งประวัติชีวิตของครูหลวงไพเราะเสียงซอ (อุ้น คูริยชีวิน) และผลงานต่าง ๆ ที่ท่านได้สร้างสรรค์ขึ้นด้วยความสามารถทางดนตรีที่เป็นเลิศ
2. ทราบประวัติชีวิตของครูประเวช กุมุท ในด้านต่าง ๆ เช่น ครอบครัว การศึกษา ความสามารถ การถ่ายทอดความรู้ ตลอดจนการดำรงชีวิตที่ส่งเสริมให้ท่านเป็นศิลปินเอกของชาติ อันทรงคุณค่าและเป็นตัวอย่างให้อนุชนรุ่นหลังยึดถือเป็นแบบอย่างที่ดีต่อไป
3. ทราบลักษณะสำนวนกลอน การใช้กลวิธีพิเศษ สำหรับการบรรเลงเดี่ยวซอด้วง เพลงสุรินทรานู 3 ชั้นทางครูหลวงไพเราะเสียงซอ (อุ้น คูริยชีวิน) กับทางครูประเวช กุมุท
4. ทราบเอกลักษณ์เฉพาะของเดี่ยวซอด้วงเพลงสุรินทรานู 3 ชั้น ทางครูหลวงไพเราะเสียงซอ (อุ้น คูริยชีวิน) กับทางครูประเวช กุมุท